

De onvruchtbare vijgenboom

In het dertiende hoofdstuk van zijn evangelie doet Lukas opnieuw verslag van een gelijkenis die de Here heeft verteld maar die niet door andere evangelienschrijvers is vastgelegd. De Heiland zei:

“Iemand had een vijgenboom die in zijn wijngaard was geplant, en hij kwam om vrucht daaraan te zoeken en vond die niet. Hij nu zei tot de wijngaardenier: Zie, drie jaar is het sinds ik vrucht kom zoeken aan deze vijgenboom, en ik vind die niet; hak hem < dus > om; waarom beslaat hij de grond nog zonder nut? Hij echter antwoordde en zei tot hem: Heer, laat hem nog dit jaar [staan], totdat ik eromheen gegraven en mest gelegd heb; en als hij dan in de toekomst vrucht voortbrengt..., maar zo niet, hak hem om” (Luk. 13:6-9)

De Here maakte in Zijn vertelling gebruik van zeven symbolen: 1. de eigenaar van de wijngaard, 2. zijn wijngaard, 3. een vijgenboom die in de wijngaard was geplant, 4. de wijngaardenier, 5. het dragen van vrucht (dat wil zeggen: van vijgen), 6. het graven rond de boom teneinde hem te kunnen bemesten, en 7. het omhakken van de boom wanneer die zelfs na bemesting nog geen vrucht opleverde.

Ontleend aan het O.T.

Omdat de eerste drie symbolen waren ontleend aan de Hebreeuwse Bijbel, kan hun betekenis worden vastgesteld. In het boek Jesaja staat geschreven:

“De wijngaard van de HERE der heerscharen is het huis Israëls, en de mannen van Juda zijn de planten waarin Hij vreugde heeft” (Jes. 5:7)

Uit deze éne tekst blijkt dat:

De wijngaard = Het huis van Israël

De eigenaar van de wijngaard = De HERE der heerscharen

De planting in de wijngaard (de vijgenboom) = de mannen van Juda

Het beeld van een wijngaard is ook in andere profetieën te vinden. Toen Israël in de greep van haar vijanden was gegeven, zei de HERE: “Vele herders hebben Mijn wijngaard verwoest” (Jer. 12:10). Maar eens, in de verre toekomst, zal Israël “een wijngaard zijn die bruisende wijn voortbrengt”. De

natie zal “bloeien en uitspruiten en de wereld met vruchten vervullen” (Jes. 27:2,6).

Ook in de evangeliën wordt de wijngaard gebruikt als een beeld voor de natie Israël. Dat gebeurt bij voorbeeld in de gelijkenis van de onrechtvaardige pachters (Matth. 21:33-46, Mark. 12:1-12, Luk. 20:9-19).

De in de wijngaard geplante vijgenboom is een beeld van de mensen die in Jeruzalem en in de landstreek Judea woonden. In hen had de HERE vreugde. Hij verwachtte dat ze vrucht gingen voortbrengen, in de vorm van een hart dat op Hem vertrouwde en een leven dat aan Hem was gewijd (vgl. Luk. 3:8). Maar in de dagen van Jezus bleef die vrucht uit.

Het symbool van de vijgenboom wordt ook op andere plaatsen in de evangeliën gebruikt als een beeld van de inwoners van Judea. Te denken valt aan de vervloeking van de vijgenboom langs de weg door de passerende Messias (Matth. 21:18-22, Mark. 11:12-14,20-25) en aan de uitlopende vijgenboom in de toespraak van Jezus op de Olijfberg (Matth. 24:32, Luk. 21:29). In Jezus' tijd droeg de boom geen vrucht, want het was “nog niet de tijd voor vijgen”. De Heere sprak een vloek uit, en de plant verdorde. Maar wanneer de voleinding van de eeuw nadert, zal de vijgenboom weer uitlopen. Dan is het rijk van God nabij.

Drie jaar vrucht gezocht

De eigenaar van de wijngaard beklaagde zich bij zijn tuinman dat hij nu al “drie jaar” vrucht was komen zoeken aan de boom, maar er nooit iets aan had gevonden. “Hak hem om” was zijn advies. “Hij neemt grond in beslag, maar is voor mij zonder enig nut”.

Volgens de gelijkenis waren deze “drie jaar” niet gerekend vanaf de planting van de boom, maar vanaf het ogenblik dat de boom oud genoeg was om vrucht te gaan voortbrengen. Vanaf dat moment was de landeigenaar de plant jaarlijks, in het oogstseizoen, komen inspecteren. Maar er waren nooit vijgen aan verschenen.

Sommige uitleggers veronderstellen dat er verband bestaat tussen Luk. 13:7 en een voorschrift in de wet van Mozes. Vruchten die een boom tijdens de eerste drie jaar na het planten droeg mochten niet door Israël gegeten worden (Lev. 19:23). Maar van een werkelijk verband is hier geen sprake. De boom waarop het wetsvoorschrift betrekking had bracht tijdens de wachttijd

van drie jaar immers *wel* enige vrucht voort, terwijl de boom uit de gelijkenis volstrekt onvruchtbaar bleef.

Het “zoeken van vrucht” door de landeigenaar wijst op de oproep tot bekering die in het land Israël gedurende een periode van drie jaar had geklonken. Aanvankelijk had Johannes “een doop van bekering gepredikt tot vergeving van zonden” (Luk. 3:3). De Doper was in de woestijn van Judea en in de Jordaanstreek als profeet opgetreden en had tegen het volk gezegd: “Bekeert u, want het koninkrijk der hemelen is nabij gekomen” (Matth. 3:2). Nadat Johannes in hechtenis was genomen, hadden Jezus en zijn discipelen dezelfde oproep laten klinken (Matth. 4:17, 10:7; Luk. 10:9,11). Maar tot echte vrucht had dit appèl niet geleid. Sommige Israëlieten hadden zich wel door Johannes laten dopen: arme mensen uit de menigte (Luk. 3:10), tollenaars (Luk. 3:12, 7:29), en soldaten (Luk. 3:14) – dat wil zeggen: inwoners van het land die zich in vreemde krijgsdienst hadden gesteld. Op de eerste groep werd door godsdienstige mensen neergekeken omdat ze “de wet niet kende” (Joh. 7:49), en de anderen werden als landverraders beschouwd.

Geen vrucht gevonden

Uit de beschrijving die Lukas geeft van de gebeurtenissen tijdens de voorafgaande drie jaar blijkt dat Israël de boodschap van Johannes de Doper en van Jezus had afgewezen:

1. Johannes duidde de menigten, en vooral de Farizeeën en Sadduceeën, aan als “adderengebroed” (Matth. 3:7, Luk. 3:7). Uit nieuwsgierigheid waren ze naar hem toe gekomen maar van bekering was er bij hen geen sprake.
2. De synagoge in Nazareth aanvaardde haar beroemde stadgenoot niet, integendeel: men wilde Hem vermoorden door Hem in een ravijn te gooien! (Luk. 4:28-30).
3. De Schriftgeleerden en Farizeeën hielden de Here nauwlettend in de gaten om een reden voor een aanklacht tegen Hem te vinden (Luk. 6:7, 7:39, 11:53-54). Zo meenden ze Hem uit de weg te kunnen ruimen.
4. Volgens de Here hadden Zijn tijdgenoten zich noch op de prediking van Johannes noch op Zijn eigen prediking bekeerd (Luk. 7:31-35). Hij omschreef hen als een “ongelovig en verdraaid” (Luk. 9:41) of een “boos” geslacht (Luk. 11:29).

5. Alleen de leerlingen was het maar gegeven om “de verborgenheden van het koninkrijk van God te kennen”. De anderen konden kijkend niet kijken en horend niet verstaan (Luk. 8:9-10).

6. Zelfs de Gerasenen die ten oosten van het meer van Galilea woonden aanvaardden de Here niet, maar verzochten Hem om weg te gaan (Luk. 8:37).

7. De Heiland kondigde aan, dat Hij “verworpen moest worden door de oudsten, overpriesters en schriftgeleerden” (Luk. 9:22).

8. Hij sprak een “wee” uit over Chorazin, Bethsaïda en Kapernaüm, omdat er zich in die steden geweldige krachten hadden geopenbaard. Toch hadden de inwoners zich niet bekeerd (Luk. 10:13-15). Israël had - in tegenstelling tot de inwoners van Ninevé - niet geluisterd naar het woord van de profeten (Luk. 11:29-32).

9. De leiders van Israël beweerden dat de Heiland demonen kon uitdrijven omdat Hij in verbinding stond met Beëlzebul, de opper-demon (Luk. 11:15).

10. Volgens de Here was Israël van vele boze geesten bevrijd, maar na Zijn vertrek zou het volk die vrijheid niet behouden, maar nog sterker in de greep van de Boze geraken dan het zich aanvankelijk had bevonden (Luk. 11:24-26).

11. De godsdienst van de Farizeeën omschreef Hij als huichelarij (Luk. 12:1). Hij sprak hen aan als “huichelaars” omdat ze zich ondanks de tekenen van de tijd niet met berouw tot God hadden gewend (Luk. 12:56).

12. De heerlijkheid van de HERE zou de tempel verlaten, omdat de inwoners van Jeruzalem moordenaars van de profeten waren gebleven en zich niet hadden laten bijeen verzamelen (Luk. 13:31-35)

Hak hem om

Johannes de Doper had gezegd: “En ook ligt de bijl al aan de wortel van de bomen; elke boom dan die geen goede vrucht voortbrengt, wordt omgehakt en in [het] vuur geworpen” (Luk. 3:9). Het is dus niet verwonderlijk dat de Eigenaar van de wijngaard, de HEER van de legermachten, na een wachttijd van drie jaar aan Zijn wijngaardenier opdracht gaf om de boom om te hakken.

Van wie de wijngaardenier een beeld is, is niet moeilijk te raden. In de gelijkenis plaatst deze “tuinman” zich tussen de eigenaar van de wijngaard en diens onvruchtbare boom. Hij pleit voor de boom en wil die nog een kans geven. De wijngaardenier is: “de ene Middelaar tussen God en mensen, de mens Christus Jezus” (1 Tim. 2:5) ¹.

In het verhaal vraagt de tuinman aan zijn baas: ‘Heer, laat de boom ook dit (derde) jaar nog staan. Dan heb ik gelegenheid om rond zijn stam te graven en in een wijde kring boven zijn wortels mest aan te brengen. Na bemesting zal hij misschien vijgen gaan voortbrengen. Maar als hij zelfs dan onvruchtbaar blijft, dan kunnen we hem inderdaad maar beter omhakken’ ².

Graven en bemesten

Het “eromheen graven” en het “mest leggen” bij de boom is een beeld van de gebeurtenissen die in het boek Handelingen worden beschreven. Na de opstanding en hemelvaart van de Messias werd heilige Geest, die door de profeten was beloofd als teken dat de Messiaanse tijd was aangebroken, uitgestort op de leerlingen van Jezus (Hand. 2:1-13). De oproep tot bekering die al drie jaar had geklonken werd opnieuw tot Israël gericht, maar werd nu verbonden aan het goede nieuws dat de Messias was opgestaan uit de doden en onvergankelijk leven aan het licht had gebracht (Hand. 2:22-40, 3:13-26). Later werd de Geest ook uitgestort op Samaritanen (Hand. 8:17) en op gelovigen uit de volken (Hand. 10:1-11:18, 11:20-26), met de bedoeling om Israël tot jaloesheid te wekken (Rom. 11:14). “Mest” werd in een wijde kring rond de vijgenboom aangebracht en de boom kreeg nog een aantal jaren gelegenheid om vrucht te gaan voortbrengen. Wonderen en tekenen werden door de apostelen verricht, niet alleen in Jeruzalem en in het Judeese land, maar ook in de diaspora.

Hoewel er aanvankelijk velen tot geloof in de Messias kwamen, was er helaas geen sprake van blijvende vrucht. Enkele decennia later moest de schrijver van de Hebreeënbriev opmerken: “... het is onmogelijk hen die eens verlicht

¹ Joachim Jeremias was een voorstander van deze uitleg, want hij schreef: “Verbergt sich hinter dem fürbittenden Gärtner, der den Aufschub des Strafgerichts erwirkt, Jesus selbst?... Für das Verständnis der Jünger mag [dies] durchaus zutreffen” (a.w., p.115)

² Jeremias schreef in dit verband: “An keiner Stelle wird im Alten Testament das Düngen eines Weingartens erwähnt; vollends braucht der anspruchlose Feigenbaum solche Fürsorge nicht. Der Gärtner will also Ungewöhnliches tun, das Letztmögliche versuchen” (a.w., p.115).

zijn geweest en van de hemelse gave geproefd hebben en deelgenoten van [de] Heilige Geest geworden zijn, en [het] goede woord van God en [de] krachten van [de] toekomstige eeuw geproefd hebben en afgevallen zijn, nog eens te vernieuwen tot bekering, daar zij voor zichzelf de Zoon van God kruisigen en openlijk te schande maken. Want [de] grond die de dikwijls daarop komende regen indrinkt en nuttig gewas voortbrengt voor hen ten behoeve van wie hij ook bebouwd wordt, ontvangt zegen van God; maar als hij dorens en distels voortbrengt, is hij verwerpelijk en [de] vervloeking nabij, en het einde ervan [leidt] tot verbranding" (Heb. 6:4-8).

Het "omhakken" van de vijgenboom vond plaats in het jaar 70, toen Jeruzalem en de tempel werden verbrand en verwoest, en de inwoners van de stad werden gedood of in ballingschap werden gevoerd. Voor "omhakken" staat in de oorspronkelijke Griekse tekst van Luk. 13:7 en 9 eigenlijk "uithakken". De boom zou niet alleen worden gekapt, maar ook uit de wijngaard worden afgevoerd.

Het voorafgaande en het vervolg

Lukas heeft het verhaal van de onvruchtbare vijgenboom binnen zijn evangelie een bijzondere plaats gegeven. De aanleiding tot het vertellen van de gelijkenis was een droevig voorval: een groep Galileeërs was door de landvoogd Pilatus omgebracht (waarschijnlijk vanwege een misverstand), terwijl ze aan het offeren waren. Toen dit nieuws de Here bereikte, vroeg Hij aan de mensen die het Hem kwamen vertellen: "Denkt u dat deze Galileeërs groter zondaars waren dan alle [andere] Galileeërs, omdat zij dit hebben geleden? Nee, zeg Ik u, maar als u zich niet bekeert, zult u allen evenzo omkomen. Of die achttien op wie de toren in Silóam viel en hen doodde, denkt u dat zij schuldiger waren dan alle [andere] mensen die in Jeruzalem wonen? Nee, zeg Ik u, maar als u zich niet bekeert, zult u allen op dezelfde wijze omkomen" (Luk. 13:2-5).

Het verband met de gelijkenis is duidelijk. De "vrucht" die de eigenaar van de wijngaard aan zijn vijgenboom zocht, was bekering. Wanneer die vrucht zelfs na een herhaald aanbod van genade uitbleef, zou de boom worden gekapt. De inwoners van Galilea, Judea en Jeruzalem zouden dan omkomen of in ballingschap worden gevoerd.

De gelijkenis wordt gevolgd door de geschiedenis van een kromgebogen vrouw, die door de Here op een sabbat werd genezen. Het verband met de

gelijkenis is hier minder duidelijk, tenzij we deze vrouw mogen opvatten als een type van het volk Israël, dat op de komende wereldsabbat door de Messias zal worden geheeld. Het “omhakken” of “uithakken” van de vijgenboom betekent niet dat het met de boom voorgoed is afgelopen. Enkele dagen nadat Hij de gelijkenis van de vijgenboom had verteld sprak de Messias een weklacht uit over de stad Jeruzalem: “Zie, uw huis wordt aan u overgelaten” (Luk. 13:35a). Hij zou de stad en de tempel verlaten. Jeruzalem en de inwoners van Judea zouden Hem niet meer zien, maar Hij zou niet voorgoed afwezig blijven. Evenals in andere oordeelsprofetieën is er hier sprake van een “totdat”. Er zal een tijd komen dat Jeruzalem Hem zal weerzien en Hem zal begroeten met de woorden: “Gezegend Hij die komt in de naam van de Heer” (Luk. 13:35b). Wanneer de voleinding van de eeuw nadert en het koninkrijk van God nabij is, zal de vijgenboom weer uitlopen (Luk. 21:29-33, Matth. 24:32-35).

Slotwoord

De gelijkenis van de onvruchtbare vijgenboom had, op het moment dat Jezus deze vertelde, nog een open einde. Een oproep tot bekering en een aankondiging van de nabijheid van het koninkrijk der hemelen had gedurende een periode van drie jaar geklonken. Maar die oproep had niet tot het gewenste doel geleid. De Messias zou bij Zijn Vader voor Zijn volk gaan pleiten. Op grond van dat pleidooi zou Israël nog één maal met krachtige middelen tot bekering worden aangespoord. Wonderen en tekenen zouden zich niet alleen voordoen in Juda en Jeruzalem, maar ook bij de omliggende volkeren, met de bedoeling om Israël tot bekering te brengen. Deze “bemesting van de vijgenboom” zou misschien leiden tot een overvloedige vrucht.

Maar de gelijkenis had ook een dreigend slot. Aan de tijd van genade zou een einde kunnen komen. Wanneer Israël zich zelfs na de uitstorting van de Geest en de zichtbare en hoorbare manifestaties van de “krachten van de toekomstige eeuw” niet bekeerde, zou het volk opnieuw in ballingschap gaan.